

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της φοιτήτριας Αιμιλίας Αϊβαλιώτου
Ξ2018065

ΘΕΜΑ:

Μετάφραση και σχολιασμός από την Ελληνική στην Αγγλική γλώσσα
ορισμένων αποσπασμάτων του βιβλίου του Θωμά Εξάρχου: Οι εβραίοι
στην Ξάνθη (Ο κόσμος που χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε).

Επόπτες:

Σωτήριος Λίβας

Γεώργιος Κεντρωτής

Ξάνθη, Σεπτέμβριος 2024

Μετάφραση και σχολιασμός από την Ελληνική στην Αγγλική γλώσσα
ορισμένων αποσπασμάτων του βιβλίου του Θωμά Εξάρχου: Οι εβραίοι
στην Ξάνθη (Ο κόσμος που χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε).

Πίνακας Περιεχομένων

1. Πρόλογος.....	2
2. Μετάφρασμα	3
3. Πρωτότυπο κείμενο.....	12
4. Σχολιασμός.....	23
4.1. Ανάλυση του κειμένου αφετηρίας.....	23
4.2. Μεταφραστική Εντολή.....	24
4.3. Μεταφραστικά Προβλήματα και Λύσεις.....	25
5. Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	29
6. Ψηφιακές Πηγές.....	29

1. Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιική εργασία συνετάγη βάσει του κανονισμού εκπόνησης που προβλέπεται από το Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας (ΤΞΓΜΔ) του Ιονίου Πανεπιστημίου. Με την εκπόνηση της πτυχιικής μου εργασίας σηματοδοτείται και η λήξη του προπτυχιακού μου κύκλου σπουδών. Για τον λόγο αυτό επέλεξα, ανεξαρτήτως του ότι οι ειδικεύσεις μου είναι στη νομική-οικονομική και τη τεχνική μετάφραση, να μεταφράσω ένα απόσπασμα ιστορικού βιβλίου, με μεγάλο ενδιαφέρον για την σχετικά πρόσφατη ιστορία της πόλης μου (Ξάνθη) και κατά βάση της δράσης των Εβραίων συμπολιτών μας σε αυτή, οι οποίοι πλέον αποτελούν αμελητέο κομμάτι του πληθυσμού της. Πρόκειται για το βιβλίο του Θωμά Εξάρχου (ΠΑΚΕΘΡΑ, 2001) με τίτλο «Οι Εβραίοι στην Ξάνθη (Ο κόσμος που χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε) και συγκεκριμένα το ένατο κεφάλαιο του βιβλίου αυτού. Το ένατο κεφάλαιο συνδυάζει ένα ακόμη από τα προσωπικά μου ενδιαφέροντα που αφορούν την ιστορία του τόπου μας, τον απελευθερωτικό αγώνα του ΕΑΜ- ΕΛΑΣ και τη στάση των Εβραίων συμπολιτών μας απέναντι σε αυτόν καθώς και την προστασία των τελευταίων από τα μέλη των αντάρτικων οργανώσεων.

Η μετάφραση είναι αντίστροφη, από την ελληνική στην αγγλική γλώσσα, επομένως παρουσιάζει μεγαλύτερες προκλήσεις. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη χρήση της καθαρεύουσας κατά το ήμισυ σχεδόν της έκτασης του κεφαλαίου, έχει ακόμη μεγαλύτερο μεταφραστικό ενδιαφέρον.

Ακόμη, καθώς πρόκειται για κείμενο που μεταφέρει ιστορικές πληροφορίες, η απόδοση/επεξήγηση συγκεκριμένων εννοιών στην γλωσσική και πολιτισμική πραγματικότητα ενός αγγλόφωνου αναγνώστη οφείλει να γίνει υπό μια πιο καθολική οπτική. Έμφαση, επίσης, οφείλει να δοθεί στις έννοιες που έχουν διαφορετικές συνυποδηλώσεις λόγω των πολιτισμικών διαφορών και του συναισθηματικού αντικτύπου που έχει στον κάθε λαό κάποιο κομμάτι της ιστορίας του.

Αρχικά, παρουσιάζεται το πρωτότυπο ελληνικό κείμενο κι έπειτα η μετάφραση στην αγγλική γλώσσα. Ακολουθεί ο σχολιασμός και στο τέλος αναγράφονται οι βιβλιογραφικές αναφορές/ ψηφιακές πηγές.

2. Μετάφρασμα

CHAPTER NINE

NATIONAL RESISTANCE AND JEWS

Two parts constitute the Greek National Resistance: the armed and the political one. The armed resistance members were patriots who took part in battles. Many lost their lives, others were wounded and others came out of the struggle with numerous signs of declining health.

Concerning the political resistance, its members, mostly city residents, took part in rallies, carried messages, wrote slogans, materially supported the armed resistance and formed its reserves. The political resistance was also perilous and there were many victims among its members.

What was the involvement of the Greek Jews in the Greek National Resistance?

The (Greek) National Liberation Front's (EAM) Resistance appears at the end of 1942 as an armed resistance, as units in which one could join or even take refuge in. The arrest of Jews began in Eastern Macedonia and Thrace on March 3rd 1943 and in Thessaloniki on the 15th. The EAM released a proclamation calling on every Christian to help the Jews, giving shelter and refuge to every one of them on 22-1-1943. From these calendar indications it appears that there was not enough time for the Jews to join the National Resistance en masse. Besides, the proclamation of the EAM did not call for Jews to join its ranks, apparently because its armed organization in the occupied territories was still undeveloped. As a result, 95% of the Jews were exterminated by the Germans – with the collaboration of the Bulgarians.

Of course there were individual attempts by some Jews to take refuge in the mountains.

Markos Vafiadis, member of the Communist Party of Greece (KKE) in Thessaloniki, writes in his memoirs:

The party organization of Thessaloniki's KKE tried in February 1943 to persuade the Jews not to sell their furniture but to hand it over to organized Greeks for safekeeping, to disperse them in secured areas and to help the children by trusting them to families outside Thessaloniki in a safe environment. Despite its suggestions, this did not happen. The same question was put to the Jewish members of the KKE regarding who wanted to go to the mountains. 80 people registered and were divided into three groups. The first group was on its way, when it became known that the Germans were gathering the Jews at the railway station, inside a barbed wire fence. As a result they turned back without much thought. They said: we know we are going to perish, but our duty is to be close to our people, to our families and let us perish with them. Only 5-6 people who had no families continued on their way to the mountain.

Joseph Matsas writes in the “Chronicles” magazine* (issue of April 1986) that the number of Jews in the mountains of Macedonia exceeded 150.

A leader of the EAM of Thessaloniki visited Rabbi Koretz of Thessaloniki and stated that the EAM had the ability to help rescue the Jews, but he rejected any form of resistance.

Moses Michail Bourlas in Thessaloniki at that time, set for the mountains and arrived with 12 other residents of Thessaloniki. There were thirteen of them when they started and one of them, the last of the convoy, broke down and turned back saying: *“I am not meant to do it, and therefore I will return to my people and whatever happens to them shall happen to me”*.

We had visited, he writes, 56 households and made the suggestions for the mountains. 13 responded.

It is true that many Jews faltered but they kept their silence and dignity. I personally refuse to judge my neighbor because he could not find the strength to become a martyr. Human nature is delicate. There are weaknesses but also everything must be considered in the circumstances of that time.

But they did not cross over to the other side of treachery and snitching. He recounts: I had a paternal uncle. During the occupation I asked his daughter to take her with me to the mountains and he said: *“Where all of us shall be, she shall be too”*. Another case: I was engaged to Matilda Alaluf from a good family in Thessaloniki and I suggested that she should follow me to the mountain. At the last moment her sister, mother and paralyzed father started to cry. Matilda replied, *“Go without me and I wish you to live and be happy with whoever you marry.”* The inhibiting reasons for going to the mountains were due to:

1) The assurance of Rabbi Koretz saying that the purpose of the Germans is to send us to another country to live and work. A reactionary position. The people believed Koretz's words.

2) Jewish families were close-knit and young people found it difficult to leave their elderly parents alone on such a trip. Moses Bourlas from Thessaloniki was exiled to Makronissos, 8th Company. (Chronicles magazine April 1968, pg. 13)

In the areas occupied by the Italians, the extermination began by the Germans in September 1943 after the capitulation of Italy.

Now the National Resistance is organized, the Jews are taking refuge in the mountains, cooperating with it in other ways as well and escaping displacement. As a result, only 20% of the Jewish population was exterminated.

It was not our intention to deal extensively with the participation of Jews in the National Resistance.

*ΣΤΜ: The “Chronicles” magazine («Χρονικά») is an historical/ informational magazine that can be found on the website of the Central Board of Jewish Communities in Greece (KIS). The first period of publication of the magazine was during the years 1960 - 1962. The second period of publication started in 1977 and continues until today. (Περιοδικό "Χρονικά" 2009)

There was some hesitation, from the viewpoint that the subject has been exhausted because much has been written and the subject is a little beyond the scope of this book. I believe that any new evidence about the National Resistance that comes to light should be published. Thus follows a report about Rabbi Elias or Eliyahu Barzilai Chief Rabbi of Athens in September 1943.

Barzilai, very modestly, gave us a note about his action at that time which was published in the "Chronicles" July-August 1997, written by himself in 1954. In brief: On 21-9-1943 Barzilai was asked by the Germans to prepare a list of the Jews within 12 hours (names, addresses, properties, work addresses and bank accounts). He answered yes and proceeded to burn the passbooks immediately, called a meeting in the Synagogue and advised the Jews to leave their homes and disperse to other households. The next day on 22-9-1943 he went to the Gestapo and stated that the Community had been burned down in the past so he did not have any evidence. The Germans gave Barzilai another 48-hour deadline to compile the lists. He immediately contacted the Athens' EAM and a written and detailed agreement was made on how to rescue the Jews. This agreement saved about 3000 Jews from the Germans. In the November-December 1997 issue, an excerpt from Yomtov Yacoel's book "Memoirs 1941-1943" was published, *"...So, as soon as Barzilai got out of Gestapo, taking the 48-hour deadline, he was met by Asher Moses at the corner of Stadiou and Edouard Lo St., who drove him to his house in Psychiko suburb.*

Yomtov Yacoel and Elias Levi (alias Markelis) were there. Yacoel believed that Barzilai should carry out the Germans' orders, but the latter's final decision was negative and the EAM was asked to kidnap Barzilai and take him to the mountains, which it did. They took him to Agrinio city and from there to the mountains".

The documents of our liberation struggle

In the course of the research for this work it was found that a report by Barzilai on the tragedy of the Greek Jews dated June 14, 1944 and an appeal to all Jews of the free countries dated June 28, 1944, did not become widely known. These documents were published in "The Hellene" magazine («Ο ΕΛΛΗΝ») of 17-3-1945 (a magazine of Greeks in Egypt, published from 1942 to 1948, first in Cairo and then in Alexandria. See G.F. Pierides "Memories and stories from Egypt", the Notebooks of Regas, No. 30, Thessaloniki, 1986). The documents follow as they were written, just transcribed from their original polytonic form.

In previous issues of "The Hellene" (issue No. 1 of 6/1/45 and No. 5 of 3/3/45) we published certain documents showing how some of the leading representatives of the Church of Greece dealt with the national liberation struggle of the EAM-ELAS. Several Metropolitans, as well as thousands of inferior clergymen, refused to abandon their people, as they were forced to do by all kinds of pressure and by the daily slanderous campaign of the foreign conquerors and their local organs. On the contrary, these clergymen remained loyal to their people, stood by them and fought with them for freedom).

The documents we are publishing today illuminate another side of the same issue. From the following documents of the Chief Rabbi of Athens two things are clear: 1) That once again both the Greek people as a whole and their militant organizations EAM - ELAS, showed an extremely high level of civilization and religious freedom during the great tragedy of the occupation, they did not fail to give generous protection to the Jews who were in particular danger from the antisemitic occupier. 2) The youngest official of a second religion of Greece, following the example of the Orthodox hierarchs, did not hesitate to speak the truth.

How many are in occupied Greece today and what are their living conditions?

Being far away from occupied Greece for a long time (since 25/9/1943), without having any communication with the country, I am not in a position to give exact numbers. Based on unverified information, I assume that three-quarters of the Jews in Greece suffered the greatest destruction and only a quarter of them, that is 25,000, were rescued, some of which are in occupied Greece in the homes of non-Jewish friends who were kind enough to protect them. Most of these non-Jewish friends, victims of Hitler's barbarity, are members of the EAM organizations.

I suppose that those living in occupied Greece have some savings. It is not unlikely that many of them are starving and suffering from severe deprivation, since they are unable to take part in the Red Cross distributions for fear of being discovered and betrayed by the security bodies of Rallis' administration, which are, on the Jewish issue as well, working closely with the Gestapo.

The details of the persecution of the Jews by the Germans in Greece

The first antisemitic measures were manifested in the month of August 1942, in Thessaloniki, when the German military authorities forced the Jewish residents of the city to perform forced labor in various parts of Greece under the threat of whips and pistols. Maltreatment and diseases causing many victims among these Jews, forced the Jewish community of Thessaloniki to come to an agreement with the German authorities in January 1943. Through this agreement, the Jewish community undertook to pay a ransom of 3 billion drachmas for the release of the 5,500 Jews who had been forced into labor. Although the required amount was paid, the Germans did not keep their promise. They subsequently completely destroyed the Jewish cemetery.

In February 1943 all Jews, including women, were required to wear a special badge, a yellow star, to distinguish them from the rest of the population. They were also required, under the threat of death penalty, to state their whole property and hand over the keys to their shops to the German authorities.

During March 1943, after stripping them of all their possessions and gathering them in special districts, they began to deport them from Greece, under terrible conditions, to unknown destinations. Without food and without clothing, all the Jews, not excluding the elderly, pregnant women, small children, the disabled of the last war, the sick and the insane, were packed into closed wagons by 100 to 150. According to German statements to the International Red Cross, these victims were destined for Krakow,

Poland. Thus, in March-April 1943, 56,000 Jews were deported to Poland, including 46,000 from Thessaloniki and 10,000 from Macedonia and Thrace.

The deportation of the Jews of the occupied by the Bulgarians Greece, Thrace and Eastern Macedonia, namely: Kavala, Drama, Serres, Xanthi, Komotini and Alexandroupolis, was carried out by the Germans in cooperation with the Bulgarians. They were first transferred to Bulgaria and then sent to an unknown destination. The military areas occupied by the Italians were not subjected to antisemitic measures in 1943, since the Italian authorities officially protested against these measures and on a large scale protected the Jews from the Germans. After the Italian collapse, when the Germans took over the administration of all Greece, the same measures taken in Thessaloniki were promulgated throughout the country. The concentration camp of Haidari suburb, the sites of the forced labour camps of Thebes city and Lianokladi town were also places of mass massacres of Jews, where many of them were shot and killed. I do not know the exact number of those executed, but they certainly exceed 100.

The fate of the Jews deported to Poland is unknown. In response to my actions in Athens, during June 1943, regarding the Jews of Thessaloniki, the Central Council of the International Red Cross in Geneva informed me that, unfortunately, there are no traces left of these Jews.

Upon the refugees to Liberated Greece

I am happy to note that about 10,000 Jews managed to escape from this hell created by the Germans. This miracle happened undoubtedly because of the EAM organization. This organization, which is highly patriotic, was interested from the very beginning in the fate of the persecuted Jews. When the antisemitic committee “Commando Rosenberg” appeared on the scene in Athens on 22/9/43, the Central Committee of the EAM immediately instructed its members to open the doors to the persecuted and to provide them with shelter and protection. Thus, if a free corner exists in Greece today, if there is a large area free from Hitler's hordes, it is due to the heroic ELAS (Greek National People's Liberation Army (Greek: ΕΛΑΣ)) organization, which, with great sacrifices and admirable patriotism, succeeded in driving the enemy out of those areas where many Jews, not only escaped death, but are still breathing the free air in complete safety and where they live amongst those people who are fighting, not only for the liberation of Greece, but also for the implementation of universal justice, justice that will eradicate all differences of race and religion for all eternity.

I believe that the whole territory of Liberated Greece gave shelter to many Jews, but in the absence of sufficient data, I am not in a position to give a specific number. From some information that has reached me, I can deduce that at least 1000 Jews are now in Liberated Greece. Among them there are 150 – 200 partisans, 50 working actively in the parallel organizations, namely the National Solidarity (Greek: Εθνική Αλληλεγγύη), the United Panhellenic Organization of Youth, (EPON- Greek: ΕΠΙΟΝ) etc. and the rest are scattered in many towns and villages of Liberated Greece. The EAM organization provides them with all moral support, but despite all its good intentions towards these

refugees, it is unable to help them materially, since it stands under difficult financial conditions. There is no doubt that some of them are living on their own resources, but the majority have already exhausted all their financial resources, have sold even the most basic necessities and are now in a woeful situation. It would be a blessing, thanks to the good will of the EAM, if the means could be found for us to help these people who are destitute of food and clothing.

Before concluding this report, I consider it my duty to express, on behalf of all the Jews who were rescued from Hitler's barbarity, my profound gratitude to the EAM - ELAS organizations, the only ones who showed tangible signs of true patriotism, humanism and philosemitism.

Somewhere in Liberated Greece, 14 June 1944

The Chief Rabbi of Athens

Elias Barzilai

Appeal to all Jews in the free countries

The tragedy of the Greek Jews is well known to you. I consider it my duty to draw your attention to two main points:

1. Out of 100,000 Jews who lived in Greece before the war, at least 60,000 Jews suffered the greatest devastation of raids, looting and mass massacres. In all probability 10,000 were rescued, of whom 7,000 still reside in occupied Greece, hiding in various houses, 1,000 escaped abroad, 500 participate in the organized struggle of the various partisan organizations, and the rest are scattered in several villages of Liberated Greece.
2. The contribution of the EAM - ELAS to the rescue of the Jews of Greece in general, according to the evidence we have in our hands, was great. All those who escaped destruction owe their salvation to the EAM - ELAS.

From the very beginning of the persecutions against the Jews of Greece, the EAM regarded the Jewish issue in the context of the National Liberation Struggle. It helped many to hide in the homes of the organization members, facilitated the escape abroad of many families and protected all Jews who fled to Liberated Greece.

Emphasis should be placed on the fact that if there is a corner of Greece that is free today, we owe it to the heroic ELAS, which with real heroism suffered the greatest sacrifices to drive the enemy conqueror out of the country.

I therefore earnestly request you to organize a fundraiser to support the rescued Jews who are in Liberated Greece, deprived of the most necessary things, and at the same time to reinforce the EAM - ELAS, morally and materially, which despite its goodwill is not in a good state for the time being, due to the enormous demands of the multiform national liberation struggle.

In this fundraiser that you will organize, keep in mind the many thousands of victims who fall every day from the atrocities of the German and Bulgarian conquerors and the

traitors who collaborate with them, who in their daily raids in the countryside and in the cities sow havoc and destruction, forcing thousands of Greeks to abandon their homes and take refuge in the mountains.

It would be a blessed act if you could accelerate this reinforcement, which should not only be limited to money, but should also extend to medicine, food and clothing.

And God bless you for the good deed you will do.

Somewhere in Free Greece, 28 June 1944

The Chief Rabbi of Athens

Elias Barzilai

Baruch Simbi, a journalist, historian and internationally renowned scholar of Jewish studies, tried to flee to Egypt. The ship on which he was travelling sank, so he returned to Athens and emerged as a leader of the EAM. He himself carried the chief rabbi of Athens, Elias Barzilai, to the mountain.

Thus the Jews of Athens went into hiding. Barzilai addressed an appeal to Roosevelt, Churchill and the Jews of the free countries. He expressed his gratitude to the EAM - ELAS. The American and British authorities made no attempt to rescue the Jews. However, they wondered whether Barzilai was a communist. In the British archives there is a memorandum sent from the British Embassy in Washington in which a paragraph reads "The senior British Foreign Liaison at the ELAS headquarters talked to the Chief Rabbi and found the latter to be devoid of all political feeling".

Yet another example of a proper religious leader.

In Volos city, a street was renamed Moses Pesach Street (Ελλ: Οδός Μωυσή Πεσάχ). M. Pesach was a unique personality of Volos. He was the Chief Rabbi who refused to hand over the list of Jews with all their details to the Germans in September 1943. He was helped to flee the city together with his family by the Metropolitan of the time, Joachim.

Thus, with the help and sacrifice of many agents and residents of Volos, only 155 Jews out of the 900 Jews in Volos went to the Nazi camps. We are referring here to the Jews of Xanthi city. Did they take part in the National Resistance? The answer is negative. All were arrested, all were exterminated. After the liberation it was discovered that Albertos Tzoya, a Jew from Xanthi who was in occupied Thessaloniki at that time, was saved because he took refuge in the mountains.

Another Jew from Xanthi who took part in the National Resistance is Louis Cohen. Cohen was born in Xanthi, he had 4 siblings also born in Xanthi. He belonged to a typical Sephardic family, studied at the Mission Laïque Française (French People's Mission) in Thessaloniki, served in the Greek army, took part in the Albanian front and with the collapse of the front he found himself in Athens.

Mrs Altounian, of Armenian origin, had a piano school in Xanthi, was proficient in the German language and through her intercession Louis Cohen's family obtained permission from the Germans and went to Athens in 1941.

A crucial point in time for the Jews of Athens and generally for those areas in which the Italians exercised military occupation was September 1943, when Italy capitulated and the Germans took over the military occupation.

Most Jews in Athens were provided with identity cards with Christian names. He was listed on his identity card as Konstantinos Louis and his brother Itzhak as Nikos Anagnostopoulos. The two brothers made the decision not to present themselves as the Germans ordered and were provided by the escape organization with a note to that effect. They set off, reached Livadia city and from there to the mountains. He became member of his Battalion's Commissariat and later of the II Regiment, without neglecting his status as a fighter. He moved under the pseudonym Kronos and on 5/8/44 he was wounded in the battle of Karoutes. His younger brother Itzhak, 16 years old, in 1943 under the pseudonym Kronakos (N.d.T. "Little Kronos") fought in battles and was wounded during the battle of Agia Efthymia.

In Parnassida battalion, where Louis Cohen served, were nine other Jews, a total of eleven. Louis Cohen is living in Athens today. He wrote about his past exclusively for his grandchildren. He entrusted me with his manuscript, on the condition that I return it. I respected that condition.

At one point he writes: "I have the privilege of being a frontiersman, a Greek citizen, of Jewish descent. I am proud of this threefold status of mine..."

His parents and grandparents were settled in Xanthi since 1885.

The following is a commentary on Louis Cohen from the "Chronicle".

Louis Cohen (partisan name Kronos)

Louis Cohen became a partisan, along with his younger brother, in early September, after escaping capture by the Germans in Xanthi where his family was staying and arriving in Athens to hide. Many members of his family were lost, but many were saved, thanks mainly to the determination he himself showed.

In the partisan division under my command Louis Cohen - Kronos was assigned to the Commissariat as one of its chiefs. He, like David Brudo, also performed a splendid activity, in which he showed brilliant qualities of devotion to duty, generosity, orderliness and exceptional foresight. He was one of the 3-4 colleagues thanks to whom our section was considered by the other sections of the Resistance to be a leader in its field of Commissariatship. Many times we had to help other sections. I used to call Louis Cohen: "Kronos, I was asking him, do you have anything on this case?" His reaction was always a smile and the phrase "we'll do something". He fought bravely in the battles he took part. It must also be noted that under the conditions of the partisan struggle, even the wounded fellow service members had to take up the rifle against the invading conquerors.

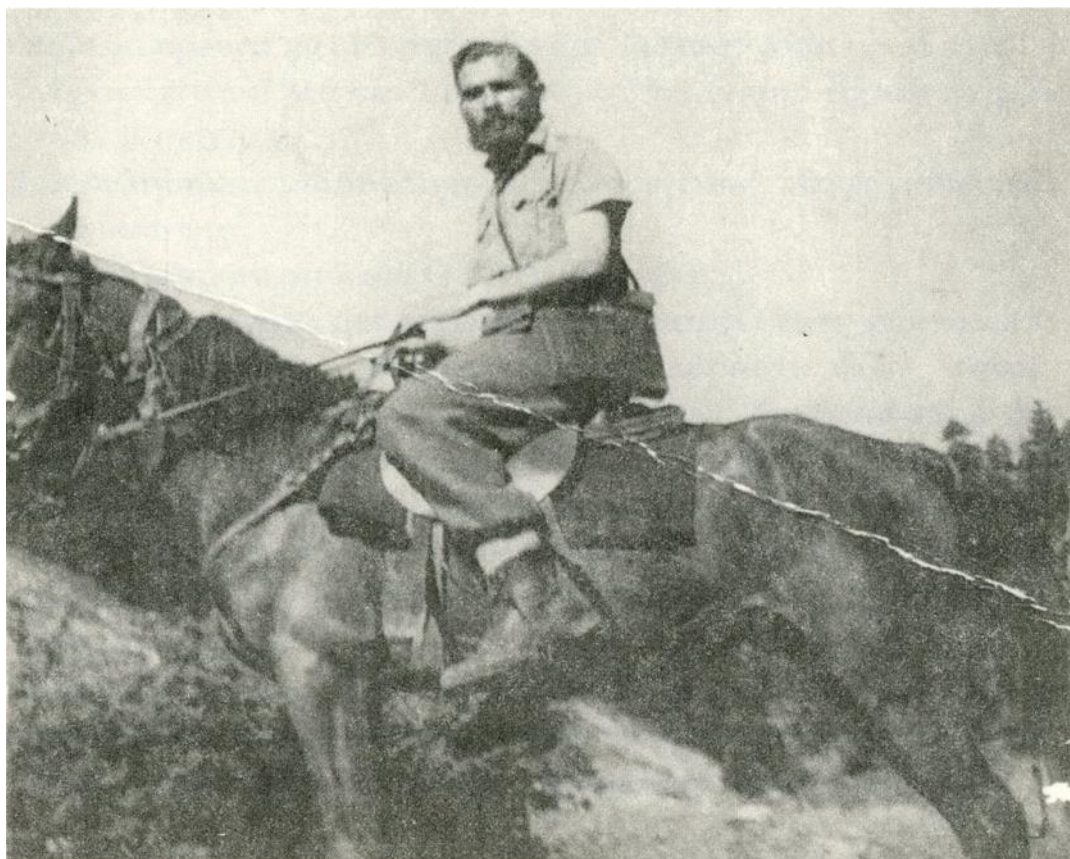
He was also distinguished for his delicacy, his kind character and his multilinguality, which was often needed both to the German and Italian prisoners and to the allied mission Britons in the Greek mountains.

Sworn affidavits given by the permanent officer Dim. Arvanitis and I, (the article's writer), in order to officially recognise the resistance activity of Louis Cohen, are eloquent — though coldly official — about his participation in the Greek National Resistance.

All the partisans of the Parnassos - Giona - Oiti region, as well as the people of the region always remember with love the fellow fighter Louis Cohen (Kronos), who was wounded in the battle of Karoutes (5/8/44).

Itzhak Cohen

Louis Cohen's brother was also a brave fighter, although he was only 16 years old when he joined the Resistance as a partisan. He took part in all the battles mentioned in my affidavit about his brother, as a front-line fighter. He was always distinguished for his bravery and his wonderful morals. He had taken the partisan name Kronakos (meaning little Kronos).

The Jew Louis A. Cohen from Xanthi in Rumeli (1943-44)

3. Πρωτότυπο κείμενο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

Μπορούμε να διαιρέσουμε την Εθνική Αντίσταση σε δύο κατηγορίες: την ένοπλη και την πολιτική.

Στην ένοπλη οι πατριώτες, πήραν μέρος σε μάχες. Πολλοί έχασαν τη ζωή τους, άλλοι τραυματίστηκαν και οι άλλοι βγήκαν από τον αγώνα με πολλά δείγματα της μειωμένης κατάστασης της υγείας τους.

Στην πολιτική αντίσταση εντάσσονται άνθρωποι της πόλης οι οποίοι παίρνουν μέρος σε συλλαλητήρια, μεταφέρουν μηνύματα, γράφουν συνθήματα, ενισχύουν υλικά την ένοπλη αντίσταση και αποτελούνε την εφεδρεία της. Πολλούς κινδύνους και θύματα είχε και η πολιτική αντίσταση. Ποια ήταν η συμμετοχή των εβραίων στην Εθνική Αντίσταση;

Η Εαμική Εθνική Αντίσταση εμφανίζεται στο τέλος του 1942 σαν ένοπλη, σαν τμήμα που μπορούσε κανείς να ενταχθεί ή . ακόμα να καταφύγει.

Η σύλληψη των εβραίων αρχίζει στην Αν. Μακεδονία και Θράκη στις 3 Μαρτίου 1943 ενώ στη Θεσσαλονίκη στις 15 Μαρτίου. Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) κυκλοφορεί στις 22-1-1943 μια προκήρυξη με την οποία καλεί κάθε χριστιανό να βοηθήσει τους εβραίους, δίνοντας στέγη και καταφύγιο σε κάθε εβραίο.

Από τις ημερολογιακές αυτές ενδείξεις φαίνεται ότι δεν υπήρχε ο απαιτούμενος χρόνος για την μαζική προσχώρηση εβραίων στην Εθνική Αντίσταση. Άλλωστε και η προκήρυξη του ΕΑΜ δεν καλούσε τους εβραίους να προσχωρήσουν στις τάξεις του, προφανώς γιατί η ένοπλη οργάνωση του ΕΑΜ βρισκόταν ακόμα στην αρχή των κατεχομένων περιοχών. Αποτέλεσμα οι εβραίοι των κατεχομένων περιοχών να εξοντωθούν κατά 95% από τους Γερμανούς και Βουλγάρους.

Βέβαια υπήρξαν μεμονωμένες προσπάθειες καταφυγής στο βουνό.

Ο Μάρκος Βαφειάδης στέλεχος του ΚΚΕ στη Θεσ/νίκη γράφει στα απομνημονεύματά του:

Η κομματική οργάνωση του ΚΚΕ Θεσ/νίκης προσπάθησε τον Φεβρουάριο του 1943 να πείσει τους Εβραίους να μην πουλήσουν τα έπιπλά τους αλλά να τα παραδώσουν σε οργανωμένους έλληνες για φύλαξη, να σκορπίσει τους εβραίους σε ασφαλισμένες περιοχές, να βοηθήσει τα παιδιά να τα εμπιστευθούν σε οικογένειες έξω από τη Θεσ/νίκη σε ασφαλές περιβάλλον. Καμιά πρόταση δεν έπιασε τόπο.

Τέθηκε το ίδιο ζήτημα στους εβραίους μέλη του ΚΚΕ ποιοι θέλουν να πάνε στο βουνό. Τότε δήλωσαν 80 άτομα και χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες. Ξεκίνησε η πρώτη ομάδα αλλά μαθεύτηκε ότι οι γερμανοί συγκεντρώνουν τους εβραίους στο σιδηροδρομικό

σταθμό, μέσα σε συρματοπλέγμα. Αποτέλεσμα γύρισαν πίσω χωρίς πολλή σκέψη. Είπαν: ξέρουμε πως πάμε για χαμό, αλλά το καθήκον μας είναι να 'μαστε κοντά στους δικούς μας, με τις οικογένειές μας και ας χαθούμε μαζί τους. Μόνο 5-6 άτομα που δεν είχαν οικογένειες συνέχισαν το δρόμο για το βουνό.

Ο Ιωσήφ Μάτσας γράφει στα «Χρονικά» (τεύχος Απριλίου 1986) ότι οι εβραίοι στα βουνά της Μακεδονίας ξεπερνούσαν τους 150.

Ηγέτης του ΕΑΜ Θεσ/νίκης επισκέφτηκε τον ραββίνο Κόρετς της Θεσσαλονίκης και δήλωσε ότι το ΕΑΜ είχε τη δυνατότητα να βοηθήσει τους εβραίους για τη διάσωσή τους.

Ο ραββίνος απέρριψε κάθε μορφή αντιστάσεως.

Ο Μωυσής Μιχ. Μπουρλάς την εποχή εκείνη στη Θεσ/νίκη ξεκίνησε για το βουνό και έφθασε εκεί μαζί με άλλους 12 Θεσσαλονικείς. Ξεκίνησαν δεκατρείς και ένας ο τελευταίος της φάλαγγας λύγισε και γύρισε πίσω λέγοντας: «Δεν το λέει η καρδιά μου και γι' αυτό θα γυρίσω στους δικούς μου και ό,τι αυτοί κι' εγώ».

Είχαμε επισκεφθεί, γράφει, 56 σπίτια και κάναμε τις προτάσεις για το βουνό. Ανταποκρίθηκαν οι 13. Είναι αλήθεια ότι πολλοί εβραίοι λιποψύχισαν όμως κράτησαν τη σιωπή και την αξιοπρέπειά τους.

Προσωπικά αρνούμαι να καταδικάσω το γείτονά μου επειδή δεν μπόρεσε να βρει τη δύναμη να γίνει μάρτυρας. Η φύση του ανθρώπου είναι λεπτή. Υπάρχουν αδυναμίες αλλά και όλα πρέπει να εξετάζονται στις συνθήκες της εποχής εκείνης.

Δεν πέρασαν όμως στην άλλη όχθη της προδοσίας και του χαφιεδισμού. Ο ίδιος αφηγείται:

Είχα ένα θείο από πατέρα. Στην κατοχή ζήτησα την κόρη του να την πάρω μαζί μου στο βουνό και μου είπε: «Όπου όλοι μας και αυτή».

Άλλη περίπτωση: Ήταν αρραβωνιασμένος με τη Ματίλντα Αλαλούφ από καλή οικογένεια Θεσ/νίκης και πρότεινα να με ακολουθήσει στο βουνό. Την τελευταία στιγμή έβαλαν τα κλάματα η αδελφή, η μάνα και ο παράλυτος πατέρας. Η Ματίλντα απάντησε: «Φύγε χωρίς εμένα και σου εύχομαι να ζήσεις και να ευτυχήσεις με όποια παντρευτείς».

Οι ανασταλτικοί λόγοι εξόδου στο βουνό οφείλονταν:

1. Στη διαβεβαίωση του ραββίνου Κόρετς λέγοντας πως σκοπός των Γερμανών είναι να μας στείλουν σε μια άλλη χώρα να ζήσουμε, να εργαστούμε. Θέση αντιδραστική. Ο κόσμος πίστευε στα λόγια του Κόρετς.
2. οι Εβραϊκές οικογένειες ήταν στενά δεμένες μεταξύ τους και οι νέοι βρίσκανε δύσκολα τη λύση να αφήσουν μόνους τους γονείς τους γερόντους σ' ένα τέτοιο ταξίδι. Ο Μωϋσής Μπουρλάς από τη Θεσσαλονίκη εξορίστηκε στη Μακρόνησο στον 80 λόγο (Χρονικά Απρίλιος 1986, σελ. 13).

Στις κατεχόμενες περιοχές από τους Ιταλούς, η εξόντωση άρχισε από τους Γερμανούς τον Σεπτέμβριο του 1943 μετά την συνθηκολόγηση της Ιταλίας.

Τώρα η Εθνική Αντίσταση είναι οργανωμένη, οι εβραίοι καταφεύγουν στα βουνά, συνεργάζονται μαζί της και μ' άλλους τρόπους και διαφεύγουν τον εκτοπισμό. Αποτέλεσμα να εξοντωθεί μόνο το 20% του εβραϊκού πληθυσμού.

Πρόθεσή μας δεν ήταν να ασχοληθούμε εκτενώς με την συμμετοχή των εβραίων στην Εθνική Αντίσταση.

Υπήρχε δισταγμός από την άποψη ότι το θέμα έχει εξαντληθεί γιατί έχουν γραφτεί πολλά και το θέμα ξεφεύγει λίγο από την εργασία αυτή.

Πιστεύω ότι κάθε καινούργιο στοιχείο για την Εθνική Αντίσταση που έρχεται στην επιφάνεια πρέπει να δημοσιευτεί. Έτσι ακολουθεί μια αναφορά για τον ραββίνο Ηλία ή Ελιάου Μπαρτζιλάι αρχираββίνο της Αθήνας το Σεπτέμβριο του 1943.

Ο Μπαρτζιλάι πολύ σεμνά μας έδωσε ένα σημείωμα για τη δράση του την εποχή εκείνη που δημοσιεύτηκε στα «Χρονικά» τον Ιούλιο - Αύγουστο 1997 και είχε γραφτεί από τον ίδιο το 1954.

Σε συντομία: Στις 21-9-1943 ο Μπαρτζιλάι καλείται από τους Γερμανούς να ετοιμάσει μέσα σε 12 ώρες κατάσταση των εβραίων (ονόματα, δ/νσεις, περιουσίες, δ/νσεις δουλειάς και τους λογαριασμούς στις τράπεζες), Απάντησε ναι και προχώρησε αμέσως στο κάψιμο των βιβλιαρίων, κάλεσε συνέλευση στη Συναγωγή και σύστησε στους εβραίους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να σκορπιστούν σε άλλα σπίτια.

Την άλλη μέρα στις 22-9-1943 πήγε στην Γκεστάπο και δήλωσε ότι η Κοινότητα είχε καεί στο παρελθόν και έτσι δεν έχει κανένα στοιχείο. Οι Γερμανοί δώσανε στον Μπαρτζιλάι άλλη μια διορία 48 ωρών για τη σύνταξη των καταστάσεων. Αμέσως ήρθε σε επαφή με το ΕΑΜ της Αθήνας και έγινε μια γραφτή και λεπτομερής συμφωνία για τον τρόπο διάσωσης των εβραίων. Αυτή η συμφωνία έσωσε 3000 περίπου εβραίους από τα χέρια των Γερμανών.

Στο τεύχος Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 1997 δημοσιεύεται απόσπασμα από το βιβλίο του Γιομτώβ Γιακοέλ «Απομνημονεύματα 1941-1943», « . Έτσι, μόλις ο Μπαρτζιλάι βγήκε από τη Γκεστάπο παίρνοντας την 48ωρη προθεσμία τον συνάντησε στη γωνία Σταδίου - Εδουάρδου Λώ ο Ασέρ Μωϋσής ο οποίος τον οδήγησε στο σπίτι του, στο Ψυχικό. Εκεί ήταν ο Γιομτώβ Γιακοέλ και Ηλία Λεβή (ψευδώνυμο Μαρκέλης).

Ο Γιακοέλ είχε τη γνώμη ότι ο Μπαρτζιλάι έπρεπε να εκτελέσει τις διαταγές των Γερμανών, τελική απόφαση ήταν όχι και ζητήθηκε από το ΕΑΜ να απαγάγει τον Μπαρτζιλάι και να τον μεταφέρει στο βουνό πράγμα που έγινε. Τον πήγαν στο Αγρίνιο και από κει στο βουνό».

Τα ντοκουμέντα του απελευθερωτικού μας αγώνα

Στην πορεία της έρευνας για την εργασία αυτή διαπιστώθηκε ότι μια έκθεση του Μπαρτζιλάι επί της τραγωδίας των Ισραηλιτών της Ελλάδος με ημερομηνία 14 Ιουνίου 1944 και μια έκκληση προς όλους τους Ισραηλίτες των Ελευθέρων χωρών με ημερομηνία 28 Ιουνίου 1944, δεν έγιναν ευρέως γνωστές. Δημοσιεύτηκαν αυτά τα ντοκουμέντα στο αεροδικό «Ο Έλλην» της 17-3-1945 (Το περιοδικό της ελληνικής παροικίας της Αιγύπτου, με διάρκεια από το 1942 - 1948 εκδόθηκε αρχικά στο Κάιρο και ύστερα στην Αλεξάνδρεια. Βλέπε Γ.Φ. Πιερίδης «Μνήμες και ιστορίες από την Αίγυπτο» Τα Τετράδια του Ρήγα, Νο 30, Θεσσαλονίκη, 1986). Τα ντοκουμέντα ακολουθούν όπως έχουν γραφτεί. Απλά μεταφέρθηκαν από την αρχική τους πολυτονική μορφή.

(Σε προηγούμενα φύλλα του «ΕΛΛΗΝΑ» (κύτ. Αριθ. 1 της 6/1/45 και Αριθ. 5 της 3/3/45) εδημοσιεύσαμε μερικά ντοκουμέντα που δείχνουν πως αντιμετώπισαν τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ μερικοί από του κορυφαίους αντιπροσώπους της Εκκλησίας της Ελλάδας. Αρκετοί μητροπολίτες, καθώς και χιλιάδες κατώτεροι κληρικοί, δε δέχτηκαν να εγκαταλείψουν το λαό τους, όπως τους το ζητούσαν από τη μια οι παντοειδείς πιέσεις κι' από την άλλη η καθημερινή συκοφαντική εκστρατεία των ξένων κατακτητών και των ντόπιων οργάνων τους. Αντίθετα, οι κληρικοί αυτοί έμειναν πιστοί στο λαό τους, στάθηκαν πλάι του και ρίχτηκαν ακόμα μαζί του στη φωτιά της μάχης για τη λευτεριά.

Τα ντοκουμέντα που δημοσιεύουμε σήμερα φωτίζουν μιαν άλλη πλευρά του ίδιου ζητήματος. Από τα παρακάτω έγγραφα του Αρχιεραββίνου Αθηνών δυο πράγματα φαίνονται καθαρά : 1ον) Ότι ακόμα μια φορά και ο ελληνικός λαός σαν σύνολο και οι μαχητικές του οργανώσεις ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, έδειξαν εξαιρετικά υψηλό επίπεδο ανεξιθρησκείας και πολιτισμού αφού, κατά τη διάρκεια του μεγάλου δράματος της κατοχής, δεν παράλειψαν να δώσουν αμέριστη προστασία στους Ισραηλίτες που κινδύνευαν ιδιαίτερα από τον αντισημίτη κατακτητή. 2ον) Ο νεώτερος αξιωματούχος μιας δεύτερης θρησκείας της Ελλάδας ακολουθώντας το παράδειγμα των ορθοδόξων ιεραρχών, δεν εδίστασε να μιλήσει κι αυτός και να πει την αλήθεια,

Πόσοι ευρίσκονται σήμερα εις την κατεχομένην Ελλάδα και ποιαί αι συνθήκαι της ζωής των;

Ευρισκόμενος προ πολλού (από 25/9/1943) μακράν της κατεχομένης Ελλάδος, άνευ ουδεμίας επικοινωνίας μετ' αυτής, δεν είμαι εις θέσιν να δώσω ακριβείς αριθμούς, Βασιζόμενος επί μη εξακριβωμένων πληροφοριών, υποθέτω ότι τα 3/4 του Ιουδαϊσμού της Ελλάδος υπέστησαν την μεγαλυτέραν των καταστροφών και μόλις το 1/4 τούτων, ήτοι 25000 διεσώθη, εξ ων εν μέρος ευρίσκονται εις την κατεχομένην Ελλάδα, κρυπτόμενοι εις οικίας φίλων μη εβραίων, οίτινες είχαν την ευγενή καλωσύνην να τους προστατεύσουν. Το πλείστον των μη εβραίων αυτών φίλων, προστατών των θυμάτων της χιτλερικής βαρβαρότητος, ανήκουν εις τας οργανώσεις του ΕΑΜ.

Υποθέτω ότι οι ζώντες εις την κατεχομένην Ελλάδα διαθέτουν μερικάς οικονομίας. Δεν είναι απίθανον αρκετοί εξ αυτών να υποφέρουν εκ πείνης και να υφίστανται γιγαντοειδείς στερήσεις, δεδομένου ότι αδυνατούν να λάβουν μέρος εις τας διανομάς του Ερυθρού Σταυρού, φοβούμενοι μήπως αποκαλυφθούν και προδοθούν παρά των οργάνων ασφαλείας ταυ Ράλλη, τα οποία συνεργάζονται στενώς μετά της Γκεστάπο και επί του Εβραϊκού ζητήματος.

Λεπτομέρειαι επί της διώξεως των Ισραηλιτών υπό των Γερμανών εν Ελλάδι

Τα πρώτα αντιεβραϊκά μέτρα εξεδηλώθησαν κατά τον μήνα Αύγουστον του 1942, εις Θεσσαλονίκην, όταν αι στρατιωτικά Γερμανικά αρχαί υπεχρέωσαν τοις Ισραηλίτας της πόλεως ταύτης να εκτελέσουν καταναγκαστικά έργα εις διάφορα σημεία της Ελλάδος υπό την απειλήν των μαστιγίων και πιστολίων. Η κακομεταχείρισις και αι ασθένειαι, δημιουργούσαι πολλά θύματα μεταξύ αυτών των Ισραηλιτών, εξηνάγκασαν την Ισραηλιτικήν κοινότητα Θεσσαλονίκης να έλθη εις συμφωνίαν μετά των Γερμανικών αρχών κατά Ιανουάριον 1943. Δια της συμφωνίας αυτής ανελάμβανε την υποχρέωσιν να καταβάλη λύτρα 3 δισεκατομμυρίων δραχμών δια την απελευθέρωσιν των εις τα καταναγκαστικά έργα 5.500 Ισραηλιτών. Μολονότι το απαιτηθέν ποσόν κατεβλήθη, οι Γερμανοί δεν ετήρησαν την υπόσχεσίν των. Κατόπιν τούτου κατέστρεψαν τελείως το Ισραηλιτικόν νεκροταφείον. Τον Φεβρουάριον του 1943 όλοι Ισραηλίται, συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών, όφειλαν να φέρουν ειδικόν σήμα, άστρον κιτρίνου χρώματος, για να διακρίνωνται από τον υπόλοιπον πληθυσμόν. Όφειλαν επίσης, υπό την απειλήν της ποινής του θανάτου, να δηλώσουν όλην των την περιουσίαν και να παραδώσουν τα κλειδιά των καταστημάτων των εις τας Γερμανικάς αρχάς.

Κατά τον μήνα Μάρτιον του 1943, αφού τους απεγύμνωσαν από όλα τους τα υπάρχοντα και τους συγκέντρωσαν εις ειδικάς συνοικίας, ήρχισαν να τους εκτοπίζουν από την Ελλάδα προς άγνωστον κατεύθυνσιν υπό φοβεράς συνθήκας. Χωρίς τροφήν, χωρίς ενδύματα, εστοιβάζοντο, εντός κλειστών βαγονίων κατά 100 - 150, όλοι οι Ισραηλίται, μη εξαιρουμένων των γερόντων, των εγκύων γυναικών, των μικρών παιδιών, των αναπήρων του τελευταίου πολέμου, των ασθενών και των παραφρόνων. Εκ των δηλώσεων των Γερμανών προς τον Διεθνή Ερυθρόν Σταυρόν, τα θύματα αυτά προορίζοντο δια την Κρακοβίαν της Πολωνίας. Ούτω κατά τον Μάρτιον - Απρίλιον του 1943 εξετοπίσθησαν εις Πολωνίαν 56.000 Ισραηλίται, εξ ως 46.000 Θεσσαλονικείς και 10.000 εκ Μακεδονίας και Θράκης.

Ο εκτοπισμός των Ισραηλιτών της κατεχομένης παρά των Βουλγάρων Ελλάδος, Θράκης και Ανατολικής Μακεδονίας, ήτοι : Καβάλας, Δράμας, Σερρών, Ξάνθης, Κομοτηνής και Αλεξανδρουπόλεως, εγίνετο υπό των Γερμανών εν συνεργασία μετά των Βουλγάρων. Ούτοι μεταφερθέντες κατ' αρχάς εις Βουλγαρίαν, εστάλησαν κατόπιν εις άγνωστον κατεύθυνσιν. Αι υπό των Ιταλών κατεχόμεναι στρατιωτικώς περιοχαί δεν υπέστησαν αντιεβραϊκά μέτρα κατά το 1943, δεδομένου ότι αι Ιταλικά αρχαί επισήμως

εξεδηλώθηκαν εναντίον των μέτρων αυτών και εις μεγάλην κλίμακα επροστάτευσαν τους Ισραηλίτας από τους Γερμανούς. Μετά την Ιταλική κατάρρευσιν, ότε οι Γερμανοί ανέλαβαν την διοίκησιν ολοκλήρου της Ελλάδος, τα ίδια μέτρα της Θεσσαλονίκης εφηρμόσθησαν καθ' όλην την Ελλάδα. Το στρατόπεδον συγκεντρώσεως Χαΐδαρίου, αι τοποθεσίαι των καταναγκαστικών έργων των Θηβών και του Λιανοκλαδίου υπήρξαν και τόποι ομαδικών σφαγών Ισραηλιτών, όπου πολλοί εξ αυτών εφονεύθησαν και ετουφεκίσθησαν, Δεν γνωρίζω ακριβώς τον αριθμόν των εκτελεσθέντων, οπωσδήποτε όμως υπερβαίνουν τους 100.

Η τύχη των εκτοπισθέντων εις Πολωνίαν Ισραηλιτών είναι άγνωστος. Εις απάντησιν ενεργειών μου, γενομένων εν Αθήναις, κατά Ιούνιον 1943, δια τους Ισραηλίτας Θεσσαλονίκης, το Κεντρικόν Συμβούλιον του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού εν Γενεύη, μου κατέστησε γνωστόν ότι δυστυχώς, ουδέν ίχνος έχει απομείνει εκ των Ισραηλιτών αυτών.

Επί των προσφυγόντων εις Ελευθέραν Ελλάδα

Είμαι ευτυχής να σημειώσω ότι από αυτήν την δημιουργηθείσαν υπό των Γερμανών κόλασιν, κατόρθωσαν να διαφύγουν περί τας 10.000 Ισραηλιτών. Αυτό το θαύμα οφείλεται ασυζητητεί εις την οργάνωσιν του ΕΑΜ. Η οργάνωσις αυτή, υψηλώς πατριώτικη, ενδιεφέρθη από της πρώτης στιγμής δια την τύχην των καταδιωκομένων Ισραηλιτών. Ότε η αντιεβραϊκή επιτροπή «Κομάντο Ρόζεμπεργκ» ενεφανίσθη επί σκηνης εις Αθήνας, εις τας 22/9/43, αμέσως η Κεντρική Επιτροπή του ΕΑΜ έδωσεν εντολήν εις τα μέλη της να ανοίξουν τας θύρας εις τους καταδιωκομένους και να τους παράσχουν καταφύγιον και προστασίαν. Ούτως, εάν υπάρχει σήμερον μια ελευθέρα γωνία εις την Ελλάδα, εάν υπάρχει μία μεγάλη περιοχή ελευθέρα από τας ορδάς του Χίτλερ, τούτο οφείλεται εις την ηρωικήν οργάνωσιν του ΕΛΑΣ, ήτις με μεγάλας θυσίας και θαυμαστόν πατριωτισμόν κατόρθωσε να εκδιώξει τον εχθρόν από τας περιοχάς αυτάς όπου πολλοί Ισραηλίται, όχι μόνον διέφυγον τον θάνατον, αλλά ακόμη αναπνέουν τον ελεύθερον αέρα εν πλήρει ασφαλεία και όπου ζουν εν μέσω των ανθρώπων εκείνων οίτινες μάχονται, όχι μόνον δια την απελευθέρωσιν της Ελλάδος, αλλά ακόμη δια την εφαρμογήν της παγκοσμίου δικαιοσύνης, δικαιοσύνης ήτις θα εξαλείψη δια παντός κάθε διαφοράν φυλής και θρησκεύματος.

Πιστεύω ότι ολόκληρος η Ελευθέρα Ελλάς έδωκε καταφύγιον εις πολλούς Ισραηλίτας, όμως ελλείψει επαρκών στοιχείων δεν είμαι εις θέσιν να δώσω συγκεκριμένον αριθμόν. Από μερικής πληροφορίας αίτινες έφθασαν μέχρις εμού εξάγεται ότι το ελάχιστον 1000 εβραίοι ευρίσκονται σήμερον εις την Ελευθέραν Ελλάδα. Μεταξύ αυτών υπάρχουν 150 - 200 αντάρται, 50 εργαζόμενοι δραστηρίως εις τας παραλλήλους οργανώσεις, ήτοι την Εθνικήν Αλληλεγγύην, την Ε.Π.Ο.Ν. κλπ. και οι υπόλοιποι είναι διεσπαρμένοι εις ηολλάς πόλεις και χωρία της Ελευθέρας Ελλάδος. Η οργάνωσις ΕΑΜ τους παρέχει κάθε ηθικήν υποστήριξιν, αλλά παρ' όλας τας αγαθάς διαθέσεις προς αυτούς τους πρόσφυγας, ευρίσκεται εις αδυναμίαν να τους βοηθήσει και υλικώς, δεδομένου ότι ευρίσκεται υπό δυσκολοτάτας οικονομικάς συνθήκας. Αναμφιβόλως, μέρος τούτων ζουν δι' ιδίων μέσων, όμως το πλείστον έχουν ήδη εξαντλήσει όλας τας οικονομικάς των δυνατότητας, έχουν πωλήσει ακόμα και τα πλέον αναγκαία είδη των και

ευρίσκονται ενώπιον μιας θλιβεράς καταστάσεως. Θα ήτο ευχής έργον, χάρις εις τας καλὰς διαθέσεις του ΕΑΜ, να εξευρεθούν τα μέσα δια να ἔλθωμεν αρωγοί εις αυτούς τους πεινασμένους και άνευ ενδυμάτων.

Προτού τελειώσω αυτήν την έκθεσιν θεωρώ καθήκον μου να εκφράσω εν ονόματι όλων των Ισραηλιτών των διασωθέντων εκ της χιτλερικής βαρβαρότητος, την βαθείαν μου ευγνωμοσύνην εις τας οργανώσεις ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, τας μοναδικὰς αίτινες ἔδωσαν απτὰς αποδείξεις πραγματικού πατριωτισμοῦ, ανθρωπισμοῦ και φιλοσιμιτισμοῦ.

Κάπου στην Ελεύθερη Ελλάδα 14 Ιουνίου 1944

Ο Μέγας Ραβίνος Αθηνών

ΗΛΙΑΣ ΜΠΑΡΤΖΙΛΑΐ

Ἐκκλησις προς όλους τους Ισραηλίτας των ελευθέρων χωρών

Η τραγωδία των Ισραηλιτών της Ελλάδος σας είναι γνωστή. Θεωρώ καθήκον μου να επιστήσω την προσοχήν σας, επί δυο βασικών σημείων :

1. Από 100 χιλιάδες εβραίους, οι οποίοι ζούσαν στην Ελλάδα προπολεμικά, υπέστησαν τη μεγαλύτερα καταστροφή των αρπαγών, των λεηλασιών, των ομαδικών σφαγών, τουλάχιστον 60 χιλιάδες εβραίοι. Διεσώθησαν κατά πάσαν πιθανότητα 10 χιλιάδες, από τους οποίους 7 χιλιάδες διαμένουν ακόμη στην κατεχομένη Ελλάδα, κρυμένοι στα διάφορα σπίτια, 1 000 διέφυγαν στο εξωτερικό, 500 βρίσκονται στο αντάρτικο και στον οργανωμένο αγώνα των διαφόρων οργανώσεων και το υπόλοιπον είναι διασκορπισμένο στα διάφορα χωριά της Ελεύθερης Ελλάδας,
2. Η συνδρομή του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ εις την διάσωσιν των εβραίων της Ελλάδας εν γένει, σύμφωνα με αποδείξεις που έχουμε εις χείρας μας υπήρξε μεγάλη. Όλοι αυτοί που διέφυγαν την καταστροφήν οφείλουν την σωτηρίαν των στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ.

Από την αρχή των διωγμών εναντίον των εβραίων της Ελλάδος, το ΕΑΜ εθεώρησε το εβραϊκό ζήτημα μέσα εις τα ηλαίσια του Εθνικοαπελευθερωτικού αγώνος. Εβοήθησε πολλούς να κρυφτούν σε σπίτια των μελών της οργανώσεως, διευκόλυνε την διαφυγήν εις το εξωτερικόν πολλών οικογενειών και επροστάτευσε όλους τους εβραίους που κατέφυγαν στην Ελεύθερη Ελλάδα.

Πρέπει να τονίσωμεν ότι εάν υπάρχει σήμερα μια γωνιά ελεύθερη στην Ελλάδα, το οφείλομεν εις τον ηρωικόν ΕΛΑΣ, ο οποίος με πραγματικόν ηρωισμόν υπέστη τας μεγαλυτέρας θυσίας για να εκδιώξει απ' εκεί τον εχθρόν κατακτητήν.

Συνεπώς σας παρακαλώ θερμότατα να διοργανώσετε έναν έρανον προς ενίσχυσιν των διασωθέντων εβραίων, οι οποίοι βρίσκονται στην Ελεύθερη Ελλάδα, στερούμενοι από

τα πιο απαραίτητα και συγχρόνως να ενισχύσετε το ΕΑΜ - ΕΛΑΣ, ηθικά και υλικά, το οποίον παρά την καλή του διάθεση δεν είναι σήμερα σε θέση, λόγω των τεραστίων απαιτήσεων που έχει ο πολύμορφος εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας.

Εις τον έρανον αυτόν που θα διοργανώσετε, να έχετε υπ' όψιν σας και πολλές χιλιάδες θύματα που πέφτουν κάθε μέρα από τις θηριωδίες των Γερμανοβουλγάρων κατακτητών και των συνεργαζομένων με αυτούς προδοτών, οι οποίοι στις καθημερινές τους επιδρομές στην ύπαιθρο και στις Πόλεις σπέρνουν τον όλεθρο και την καταστροφή, αναγκάζοντας έτσι χιλιάδες Έλληνες να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους και να καταφεύγουν στα βουνά.

Θα είναι ευχής έργον εάν θα μπορέσετε να συντομεύσετε την ενίσχυσιν αυτήν, η οποία να μη περιορισθεί μόνον εις χρήμα, αλλά να επεκταθεί και σε φάρμακα, τρόφιμα και ρουχισμό.

Και ο Θεός να σας ευλογήσει για την καλή πράξη που θα κάμετε αυτήν.

Κάπου στην Ελεύθερη Ελλάδα, 28 Ιουνίου 1944

Ο Αρχιραβίνος Αθηνών

ΗΛΙΑΣ Π. ΜΠΑΡΤΖΙΛΑΪ

Ο Μπαρούχ Σιμπή δημοσιογράφος, ιστορικός και διεθνούς φήμης εβραιολόγος, προσπάθησε να φύγει στην Αίγυπτο. Το καράβι με το οποίο θα ταξίδευε βυθίστηκε και έτσι γύρισε στην Αθήνα και αναδείχτηκε σε ηγέτη του ΕΑΜ. Φυγάδευσε ο ίδιος τον αρχираββίνο Αθηνών Ηλία Μπαρτζιλάι στο βουνό.

Έτσι οι εβραίοι των Αθηνών κρύφτηκαν. Ο Μπαρτζιλάι έστειλε έκκληση στον Ρούζβελτ, τον Τσώρτσιλ και τους εβραίους των ελευθέρων χωρών. Εξέφρασε την ευγνωμοσύνη του στο ΕΑΜ - ΕΛΑΣ. Οι αμερικανικές και βρετανικές αρχές δεν έκαναν καμιά προσπάθεια διάσωσης των εβραίων. Αναρωτήθηκαν όμως εάν ο Μπαρτζιλάι ήταν κομμουνιστής.

Στα βρετανικά αρχεία υπάρχει μνημόνιο που εστάλη από τη βρετανική πρεσβεία στην Ουάσιγκτον στο οποίο υπάρχει η παράγραφος «Ο ανώτερος Βρετανός Αξ/κός σύνδεσμος στο αρχηγείο του ΕΛΑΣ συνομίλησε με τον αρχираββίνο και διεπίστωσε ότι ο τελευταίος στερείται κάθε πολιτικής συναίσθησης».

Ακόμα ένα παράδειγμα σωστού θρησκευτικού ηγέτη.

Στο Βόλο μετονομάστηκε μια οδός σε οδό Μωϋσή Πεσάχ. Ο Μ. Πεσάχ ήταν μια ξεχωριστή προσωπικότητα του Βόλου. Ήταν ο αρχираββίνος ο οποίος αρνήθηκε να παραδώσει στους Γερμανούς τον Σεπτέμβριο του 1943 τον κατάλογο των εβραίων με όλα τα στοιχεία τους. Φυγαδεύτηκε από την πόλη μαζί με την οικογένειά του από το Μητροπολίτη της εποχής Ιωακείμ.

Έτσι, με τη βοήθεια και αυτοθυσία πολλών παραγόντων και κατοίκων του Βόλου πήγαν στα στρατόπεδα των Ναζί μόνον 155 εβραίοι από τους 900 που αριθμούσε ο Βόλος. Εμείς εδώ αναφερόμαστε στους εβραίους της Ξάνθης. Πήραν μέρος στην Εθνική Αντίσταση; Η απάντηση είναι αρνητική. Όλοι συνελήφθησαν, όλοι εξοντώθηκαν. Μετά την απελευθέρωση διαπιστώθηκε ότι ο Αλβέρτος Τζόγια, ξανθιώτης εβραίος που βρισκότανε στην κατοχή στη Θεσσαλονίκη, σώθηκε γιατί είχε καταφύγει στο βουνό.

Ένας άλλος ξανθιώτης εβραίος, ο οποίος πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση είναι ο Λουΐ Κοέν. Ο Λουΐ Κοέν γεννήθηκε στη Ξάνθη, είχε 4 αδέρφια τα οποία γεννήθηκαν και αυτά στη Ξάνθη. Ανήκε σε μια τυπική Σεφαρδίτικη οικογένεια σπούδασε στη Mission Laïque Française (Γαλλική Λαϊκή Αποστολή) στη Θεσ/νίκη, υπηρέτησε στον ελληνικό στρατό, πήρε μέρος στο Αλβανικό μέτωπο και με την κατάρρευση του μετώπου βρίσκεται στην Αθήνα.

Η κ. Αλτουιάν, αρμενικής καταγωγής, διατηρούσε σχολή πιάνου στη Ξάνθη, ήταν γνώστης της γερμανικής γλώσσας και με τη μεσολάβησή της η οικογένεια του Λουΐ Κοέν παίρνει άδεια από τους Γερμανούς και πηγαίνει στην Αθήνα το 1941.

Κρίσιμο σημείο για τους εβραίους της Αθήνας και γενικά για τις περιοχές εκείνες στις οποίες τη Στρατιωτική κατοχή ασκούσαν οι ιταλοί ήταν ο Σεπτέμβριος του 1943 όπου συνθηκολόγησαν η Ιταλία και την Στρατιωτική κατοχή την αναλαμβάνουν οι γερμανοί.

Οι περισσότεροι εβραίοι των Αθηνών είναι εφοδιασμένοι με αστυνομικές ταυτότητες με χριστιανικά ονόματα και ο ίδιος αναγράφεται στην ταυτότητα ως Κων/νος Λούης και ο αδελφός του Ισχάκ, ως Νίκος Αναγνωστόπουλος. Τα δύο αδέρφια παίρνουν την απόφαση να μην παρουσιαστούν όπως οι Γερμανοί προστάζουν και εφοδιάζονται από την οργάνωση διαφυγής με σχετικό σημείωμα. Ξεκινούν, φθάνουν στη Λιβαδειά και από εκεί στο βουνό. Έγινε επιμελητής του Τάγματος και αργότερα του II Συντάγματος χωρίς να παραμερίζεται η ιδιότητα του μαχητή. Κινείται με το ψευδώνυμο Κρόνος και στις 5/8/44 τραυματίζεται στη μάχη στις Καρούτες. Ο μικρός αδελφός του Ισχάκ 16 χρονών το 1943 με ψευδώνυμο Κρονάκος πήρε μέρος στις μάχες και τραυματίστηκε στη μάχη της Αγίας Ευθυμίας.

Στο τάγμα Παρνασσίδος όπου υπηρετούσε ο Λουΐ Κοέν υπήρχαν άλλοι εννέα (9) εβραίοι δηλαδή σύνολο ένδεκα (11). Ο Λουΐ Κοέν ζει σήμερα στην Αθήνα. Έγραψε για το παρελθόν του, αποκλειστικά για τα εγγόνια του. Μου εμπιστεύτηκε τα γραπτά του με τον όρο να τα επιστρέψω. Τον όρο τον σεβάστηκα.

Σ' ένα σημείο γράφει: «Έχω προνόμιο να είμαι ακρίτης, Έλληνας πολίτης και Εβραϊκής καταγωγής. Υπερηφανεύομαι για την τρισιπόστατη αυτή ιδιότητά μου» .

Οι γονείς και οι παππούδες του ήταν εγκατεστημένοι στην Ξάνθη από το 1885.

Ακολουθεί σχόλιο για τον Λουΐ Κοέν από τα «Χρονικά».

Λουῖς Κοέν (αντάρτικο όνομα Κρόνος)

Ο Λουῖς Κοέν ήρθε αντάρτης, μαζί με το μικρότερό του αδελφό, στις αρχές Σεπτεμβρίου, αφού διέφυγαν τη σύλληψη από τους Γερμανούς στη Ξάνθη όπου έμεναν οικογενειακώς και έφτασαν στην Αθήνα να κρυφτούν. Από την οικογένειά του χάθηκαν πολλά άτομα, ωστόσο σώθηκαν και πολλοί χάρη κυρίως στην αποφασιστικότητα που έδειξε και ο ίδιος.

Στο υπό τις διαταγές μου ανταρτικό τμήμα ο Λουῖς Κοέν - Κρόνος τοποθετήθηκε στην Επιμελητεία, ως ένα από τους επικεφαλής της. Ανέπτυξε και αυτός, όπως και ο Δαυίδ Μπρούδο έξοχη δραστηριότητα, στην οποία έδειξε λαμπρά προσόντα αφοσιώσεως στο καθήκον του, γενναιότητας, μεθοδικότητας και εξαιρετικής προνοητικότητας. Είναι ένας από τους 3-4 συναγωνιστές χάρη στους οποίους το τμήμα μας εθεωρείτο από τα άλλα τμήματα της Αντιστάσεως το υποδειγματικό στον τομέα της Επιμελητείας του. Πολλές φορές χρειάστηκε να βοηθήσουμε άλλα τμήματα. Φώναζα τότε τον Λουῖ Κοέν: «Κρόνε, του έλεγα, έχεις τίποτα για την τάδε περίπτωση;» - Η αντίδρασή του ήταν πάντοτε ένα χαμόγελο και η φράση «κάτι θα κάνουμε», - Υπήρξε γενναίος και στις μάχες που πήρε μέρος, γιατί στις συνθήκες του ανταρτικού αγώνα πολλές φορές και οι συναγωνιστές των υπηρεσιών, ακόμα και οι τραυματίες, έπρεπε να πιάνουν το ντουφέκι κατά τον επιδρομέων κατακτητών. Διακρινόταν ακόμα για τη λεπτότητά του, τον ευγενικό του χαρακτήρα και τη γλωσσομάθειά του, που πολλές φορές μας χρειάστηκε τόσο προς τους Γερμανούς και Ιταλούς αιχμαλώτους, όσο και προς τους Βρετανούς της συμμαχικής αποστολής των ελληνικών βουνών.

Οι υπεύθυνες βεβαιώσεις που δώσαμε ο μόνιμος αξιωματικός Δημ. Αρβανίτης και ο υποφαινόμενος, για να αναγνωριστεί και επίσημα η αντιστασιακή δράση του Λουῖ Κοέν, είναι εύγλωττες - αν και ψυχρά υπηρεσιακές - για τη συμμετοχή του στην ελληνική Εθνική Αντίσταση.

Όλοι οι αντάρτες της περιοχής Παρνασσού - Γκιώνας - Οίτης, καθώς και ο λαός της περιοχής θυμούνται πάντα με αγάπη και το συναγωνιστή Λουῖ Κοέν (-Κρόνο-). Στη μάχη στις Καρούτες (5/8/44) τραυματίστηκε.

Ισχύακ Κοέν

Και ο αδελφός του Λουῖς Κοέν υπήρξε γενναίος πολεμιστής, παρ' όλο που ήταν μόνο 16 όταν ήρθε αντάρτης. Πήρε μέρος σε όλες ης μάχες που αναφέρονται στην υπεύθυνη δήλωσή μου για τον αδελφό του, τος μαχητής πρώτης γραμμής. Πάντοτε διακρινόταν για τη γενναιότητά του και το θαυμάσιο ήθος του. Είχε πάρει το ανταρτικό όνομα Κρονάκος (μικρός Κρόνος δηλαδή).

Ο εβραίος ξανθιώτης Λουί Α. Κοέν στη Ρούμελη (1943-44)

4. Σχολιασμός

Στην παρούσα ενότητα αναλύεται το κείμενο αφετηρίας καθώς και η μετάφραση. Χωρίζεται σε τρεις επιμέρους ενότητες που αφορούν:

- στην ανάλυση του κειμένου αφετηρίας,
- στον σχολιασμό της μεταφραστικής εντολής καθώς και την αξιολόγηση της ποιότητας της μετάφρασης και, τέλος,
- στην αιτιολόγηση των λύσεων των διαφόρων μεταφραστικών προβλημάτων που συναντώνται κατά τη διαδικασία της μετάφρασης.

4.1. Ανάλυση του κειμένου αφετηρίας

Το κείμενο αφετηρίας της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι το ένατο κεφάλαιο του βιβλίου του Θωμά Εξάρχου, «Οι Εβραίοι στην Ξάνθη (Ο κόσμος που χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε)». Κατανοούμε αμέσως από τον τίτλο ακόμα, πως πρόκειται για βιβλίο ιστορικό και όχι λογοτεχνικό που αναφέρεται σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο της πρόσφατης ελληνικής ιστορίας. Το κεφάλαιο που επέλεξα να μεταφράσω με τίτλο «Εθνική Αντίσταση και Εβραίοι» αναφέρεται κατά κύριο λόγο στα έτη 1943-1944 ενώ παρέχει και κάποιες άλλες ιστορικές πληροφορίες που αφορούν διαφορετικές χρονικές περιόδους.

Κατά το ήμισυ σχεδόν του κεφαλαίου γράφει ο συγγραφέας, Θωμάς Εξάρχου (1921-2014), ενώ η υπόλοιπη έκταση καλύπτεται από επιστολές του Αρχιεραβίνου Αθηνών, Ηλία (Ελίου) Μπαρτζιλάι (1891-1979). Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας είναι δημοτική ενώ η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο Αρχιεραβίνος είναι καθαρεύουσα. Η χρήση της καθαρεύουσας ήταν κάτι το οποίο με προβλημάτισε στο ξεκίνημα της μεταφραστικής διαδικασίας, καθώς το λεξιλόγιο αλλά το ύφος του κειμένου διαφέρουν σημαντικά από αυτά του συγγραφέα, ωστόσο το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί ο Η. Μπαρτζιλάι είναι απλό και κατανοητό από τον μέσο Έλληνα αναγνώστη. Γενικώς, ολόκληρο το κείμενο χρησιμοποιεί απλό και κατανοητό λεξιλόγιο, χωρίς να στερείται λεκτικής ποικιλίας. Το ύφος ωστόσο του κειμένου, ειδικότερα όσον αφορά τις επιστολές του Η. Μπαρτζιλάι, είναι ιδιαίτερα συναισθηματικά φορτισμένο, καθώς ο Αρχιεραβίνος συντάσσει τις συγκεκριμένες επιστολές σε πραγματικό χρόνο με τα γεγονότα που περιγράφονται ενώ επικαλείται και το συναίσθημα του αναγνώστη των επιστολών, θέλοντας να επιτύχει τον σκοπό του για την βοήθεια των Εβραίων συμπολιτών του. Το ύφος αυτό είναι κάτι το οποίο προσπάθησα να διατηρήσω στην απόδοση του κειμένου στην αγγλική γλώσσα, πέραν του γενικού του προσανατολισμού που θα σχολιαστεί εν συνεχεία, καθώς η λειτουργία του εκτός από πληροφοριακή είναι και εκφραστική αλλά και λειτουργική.

Η Katharina Reiss στο σύγγραμμά της με τον Hans J. Vermeer προτείνει, βασιζόμενη στο μοντέλο του Γερμανού ψυχολόγου και γλωσσολόγου Karl Ludwig Bühler, την κατηγοριοποίηση των κειμένων σε πληροφοριακά, εκφραστικά και λειτουργικά/

κλητικά. Στην περίπτωση μας, που υπάρχουν ουσιαστικά δύο συγγραφείς, θα διαχωρίσουμε το κείμενο του Θ. Εξάρχου από τις επιστολές του Αρχιεραβίνου, καθώς ο κειμενικός τύπος ορίζεται από τον επικοινωνιακό σκοπό του συγγραφέα. Όσον αφορά λοιπόν στα τμήματα που γράφει ο Θ. Εξάρχου, το κείμενο είναι πληροφοριακό, με σκοπό δηλαδή την μετάδοση πληροφοριών, και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπιστεί στην μεταφραστική διαδικασία. Από την άλλη, εξετάζοντας τις επιστολές του Η. Μπαρτζιλάι, βλέπουμε πως το κείμενο είναι ένα υβρίδιο, καθώς είναι κείμενο εξίσου πληροφοριακό, εκφραστικό και λειτουργικό. (Reiss et al., 2014 σελ. 181- 184)

4.2 Μεταφραστική Εντολή

Στο κομμάτι αυτό θεωρώ σκόπιμη την αναφορά σε προγενέστερη συνεργασία μου με το ΠΑΚΕΘΡΑ (Πολιτιστικό Αναπτυξιακό Κέντρο Θράκης). Το έτος 2019 είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ μαζί τους και να μεταφράσω στα αγγλικά τομίδιο που εξέδωσε το ΠΑΚΕΘΡΑ, το οποίο αποτελεί αναλυτικό χρονικό για τις εργασίες αναστήλωσης και εξωραϊσμού του εβραϊκού νεκροταφείου της Ξάνθης. Κινούμενη σε πεδία παραπλήσια, κατέληξα στο βιβλίο του Θ. Εξάρχου, μεταφράζοντας το ένατο κεφάλαιο επίσης από τα ελληνικά στα αγγλικά.

Ας μεταβούμε στην ανάλυση της μεταφραστικής εντολής. Ξεκινώντας από το κείμενο αφετηρίας, αναγνωρίζουμε πως αυτό απευθύνεται σε ελληνόφωνους αναγνώστες οι οποίοι δείχνουν ενδιαφέρον να εμπλουτίσουν τις ιστορικές τους γνώσεις όσον αφορά τους Έλληνες (συγκεκριμένα τους Ξανθιώτες) Εβραίους, το εβραϊκό ζήτημα εν γένει, τη στάση των θρησκευτικών ηγετών αλλά και των ηγετών του Εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα ως προς τους Έλληνες Εβραίους. Δηλαδή, πρόκειται για κείμενο με πιο περιορισμένο ενδεχομένως αναγνωστικό κοινό και στόχος του συγγραφέα ήταν η καταγραφή πληροφοριών και γεγονότων για έναν κόσμο, που όπως και ο ίδιος αναφέρει στον τίτλο, χάθηκε αλλά δεν ξεχάστηκε.

Το μετάφρασμα, το κείμενο—στόχος, οφείλει να διατηρήσει τη λειτουργία του ως κείμενο πληροφοριακό, στα κομμάτια ειδικότερα όπου η συγγραφή γίνεται από τον Θ. Εξάρχου, ώστε οι αγγλόφωνοι αναγνώστες με αντίστοιχα ιστορικά ενδιαφέροντα να ενημερωθούν ορθά, με τη διατήρηση των πληροφοριών ακέραιων σχετικά με τα γεγονότα που περιγράφονται. Σύμφωνα με τον Jeremy Munday σημειώνει ότι ο μεταφραστής πρέπει να διατηρεί την ισορροπία ανάμεσα στη διατήρηση του ιστορικού πλαισίου και στη διευκόλυνση της κατανόησης του κειμένου από τον αναγνώστη (Munday, 2016, σελ. 87).

Κατά τη διαδικασία λοιπόν της μετάφρασης, επιζητώντας να επιτύχουμε μία ορθή μετάφραση, οφείλουμε να λάβουμε συνθετικά υπόψιν μας τη μεταφραστική εντολή, το κείμενο αφετηρίας καθώς και τις εξωκειμενικές πληροφορίες, όπως το πολιτισμικό υπόβαθρο, το ιστορικό και το γεωγραφικό πλαίσιο κ.ά. (Nord, 2014). Στην εν λόγω περίπτωση, τοπωνύμια που δεν είναι ευρέως γνωστά, ορισμένοι τίτλοι και ακρωνύμια (ονομασίες οργάνωσεων), οφείλουν να επεξηγηθούν.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί πως η προσέγγιση που ακολούθησα για την μετάφραση είναι στοχοκεντρική (target-oriented translation). Όπως αναφέρει ο κύριος Κελάνδριος στο προπτυχιακό εγχειρίδιο «Η πράξη της μετάφρασης» η κυριολεκτική μετάφραση είναι πηγοκεντρική (προσανατολισμένη στη γλώσσα—πηγή, ενώ η ελεύθερη είναι στοχοκεντρική (προσανατολισμένη στη γλώσσα—στόχο). Ο διαχωρισμός αυτός έχει άμεση σχέση με το ζεύγος της ξενοποίησης (foreignization) και της οικειοποίησης (domestication). Στην περίπτωση μας, ακολουθείται η στρατηγική της οικειοποίησης, δηλαδή της στρατηγική που αποσκοπεί στο να προσαρμόσει το πρωτότυπο στη γλώσσα-στόχο (Κελάνδριος, Π. 2023, σελ 171). Η στοχοκεντρική μετάφραση επίσης εστιάζει στην προσαρμογή του μεταφρασμένου κειμένου στις ανάγκες, τον πολιτισμό και τις προσδοκίες του κοινού της γλώσσας-στόχου. Βασική αρχή της είναι ότι η μετάφραση πρέπει να εξυπηρετεί το σκοπό που θέτει η νέα επικοινωνιακή συνθήκη. Αυτό σημαίνει ότι οι αποφάσεις του μεταφραστή καθοδηγούνται από τον τελικό σκοπό της μετάφρασης και όχι από την απόλυτη προσήλωση στο αρχικό κείμενο. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η μεταφραστική διαδικασία επικεντρώνεται στην επίτευξη της επικοινωνίας και της ορθής κατανόησης των πληροφοριών-γεγονότων από το κοινό της γλώσσας-στόχου, γεγονός που μπορεί να απαιτεί τη μετατροπή ή προσαρμογή πολιτισμικών αναφορών, στυλ και άλλων χαρακτηριστικών του πρωτοτύπου (Newmark, 1988, σελ. 30-32).

4.3 Μεταφραστικά Προβλήματα και Λύσεις

Για τον σχολιασμό των μεταφραστικών προβλημάτων και των επιλογών που έγιναν για την επίλυσή τους κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, βασιζόμενη στο θεωρητικό πλαίσιο που προαναφέρθηκε αλλά και εξετάζοντας το κάθε παράδειγμα ξεχωριστά, θα παραθέσω τα σημεία τα οποία με προβλημάτισαν αιτιολογώντας την εκάστοτε προσέγγιση που ακολούθησα.

Ας ξεκινήσουμε με την χρήση των ακρωνυμίων η οποία είναι συνεχής στο κείμενο. Τα ακρωνύμια ΕΑΜ (Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο) και ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός), αποτελούν βασικές συνιστώσες του κειμένου και πρέπει να επεξηγηθούν καταλλήλως προκειμένου ο αγγλόφωνος αναγνώστης να εφοδιαστεί με τις σωστές πληροφορίες για την κατανόηση του κειμένου, καθώς τα ακρωνύμια αυτά δεν είναι ευρέως γνωστά σε μια άλλη γλωσσική και πολιτισμική πραγματικότητα. Όσον αφορά λοιπόν το ακρωνύμιο ΕΑΜ, την πρώτη φορά που συναντάται στο κείμενο, το μετέφρασα ως (Greek) National Liberation Front διατηρώντας το ακρωνύμιο δίπλα σε παρένθεση και στη συνέχεια διατηρώ μόνο το ακρωνύμιο ΕΑΜ δεδομένου ότι αυτό έχει ήδη μεταφραστεί/επεξηγηθεί. Με τον ίδιο τρόπο αποδόθηκε και το ακρωνύμιο ΕΛΑΣ με την διαφορά ότι η επεξήγησή του γίνεται την πρώτη φορά που αυτό συναντάται αυτόνομο, χωρίς δηλαδή να είναι δίπλα του το ακρωνύμιο ΕΑΜ και η επεξήγηση αυτή τη φορά γίνεται εντός της παρένθεσης και το ακρωνύμιο διατηρείται

εκτός, ενώ μεταφέρεται και η ελληνική του γραφή στην ίδια παρένθεση. Δηλαδή: ELAS (Greek National People's Liberation Army (Greek: ΕΛΑΣ)).

Αλλα ακρωνύμια τα οποία επεξηγήθηκαν ήταν το ΚΚΕ (Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος), με την ακριβή αντιστοιχία “Communist Party of Greece” και το ακρωνύμιο σε παρένθεση, και η ΕΠΟΝ, ως “United Panhellenic Organization of Youth” (ΕΠΟΝ-Greek: ΕΠΟΝ)

Δίπλα στην ΕΠΟΝ συναντάται και η οργάνωση της Εθνικής Αλληλεγγύης η οποία αποδίδεται κατά λέξη, National Solidarity, και διατηρείται σε παρένθεση η ελληνική ονομασία της οργάνωσης.

Συνεχίζοντας στο κομμάτι της επεξήγησης μη γνώριμων όρων, υπάρχουν δύο περιοδικά τα οποία αναφέρονται στο κείμενο: Το περιοδικό «Χρονικά» και «Ο Έλληνα». Στην περίπτωση του τελευταίου, ο συγγραφέας του κειμένου μας δίνει ο ίδιος βασικές πληροφορίες για το εν λόγω περιοδικό. Όσον αφορά όμως στα «Χρονικά» τα οποία αναφέρονται τέσσερις φορές μέσα στο κείμενο, διατήρησα τη μετάφραση που δίνεται από την ιστοσελίδα του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος (ΚΙΣΕ), δηλαδή “Chronicles” ενώ θεώρησα και σκόπιμη την προσθήκη σημειώματος του μεταφραστή όπου δίνονται πληροφορίες για το περιοδικό αυτό, όπως αντίστοιχα συμβαίνει από τον ίδιο τον συγγραφέα για το περιοδικό «Ο Έλληνα». (“Chronicles” magazine, 2009)

Ακόμη, στο πλαίσιο της εξοικείωσης του αγγλόφωνου αναγνώστη με την πραγματικότητα του ελληνικού κειμένου, θεώρησα σκόπιμη την μερική επεξήγηση των μη ευρέως διαδεδομένων ελληνικών τοπωνυμίων, ώστε να μπορέσει να εντάξει τις πληροφορίες σε ένα πιο συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο. Για παράδειγμα, συναντούμε στο απόσπασμα από το βιβλίο του Γιομτώβ Γιακοέλ το Ψυχικό και το Αγρίνιο. Με την πολύ απλή προσθήκη, χωρίς βέβαια να αλλάξουμε την ροή του κειμένου, προσδιορισμών, όπως είναι στην περίπτωσή μας το “Psychiko suburb” και το “Agrinio city”, ένας ξένος αναγνώστης κατατοπίζεται επαρκώς και αποφεύγεται η δημιουργία κενών ως προς την ορθή κατανόηση των ιστορικών γεγονότων. Το ίδιο ισχύει για το Χαϊδάρι (Haidari suburb), τις Θήβες (Thebes city), το Λιανοκλάδι (Lianokladi town), τον Βόλο (Volos city) και την Ξάνθη (Xanthi city).

Σημείο που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής στην μετάφραση είναι η επαναλαμβανόμενη φράση στις επιστολές του Αρχιεραβίνου Μπαρτζιλάι «Ελευθέρα Ελλάς». Παρουσιάζεται δηλαδή ένα δίπτυχο, η Ελεύθερη Ελλάδα (που αναγράφεται πάντοτε με κεφαλαία καθώς πρόκειται για ένα ιδανικό, έναν επιθυμητό στόχο για όλη την Ελλάδα) και η κατεχόμενη Ελλάδα. Το «Ελεύθερη» όμως, αναφερόμενο στην συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, αφορά σε περιοχές της Ελλάδας όπου ήταν εγκατεστημένες οι αντάρτικες ένοπλες οργανώσεις, περιοχές ορεινές, στις οποίες οι κατακτητές δεν εισέβαλλαν. Πρόκειται δηλαδή για μέρη που οι αντάρτες προστάτεψαν, δεν αφέθηκαν απλώς ελεύθερα. Για τον λόγο αυτό, καθώς πρόκειται για κάποιο είδους απελευθέρωση, επέλεξα την απόδοση “Liberated Greece” και όχι απλώς “Free Greece/Free areas of Greece”.

Ένα ακόμη σημείο όπου η μετάφραση γίνεται με γνώμονα την ορθή μετάδοση των πληροφοριών, είναι η πρόταση «Αποτέλεσμα οι εβραίοι των κατεχομένων περιοχών να εξοντωθούν κατά 95% από τους Γερμανούς και Βουλγάρους». Η απόδοση που επέλεξα είναι η εξής: “As a result, 95% of the Jews were exterminated by the Germans – with the collaboration of the Bulgarians”. Ο λόγος που επέλεξα να κάνω την μικρή αυτή παρέμβαση στο πρωτότυπο κείμενο είναι η ιστορική ακρίβεια του πρωτοτύπου, όπου αφήνεται να εννοηθεί πως και οι Βούλγαροι εξόντωσαν τους Έλληνες Εβραίους της περιοχής. Οι Βούλγαροι, συνετέλεσαν φυσικά σημαντικό ρόλο στον αφανισμό τους, καθώς συμμετείχαν στην επιχείρηση εκτοπισμού τους στα στρατόπεδα εξόντωσης, οι φυσικοί εκτελεστές όμως ήταν οι Γερμανοί (Natan, 2013, εισαγωγή).

Ας προχωρήσουμε σε έναν μεταφραστικό προβληματισμό ανεξάρτητο από την ιστορική ακρίβεια ή την πολιτισμική εξοικείωση. Στην αρχή του κεφαλαίου, στο σημείο όπου αναφέρεται η άνοδος για το βουνό του Μωυσή Μπουρλά και άλλων 12 Θεσσαλονικέων, αναγράφεται ο λόγος που εξέφρασε ο τελευταίος της φάλαγγας ως εξής: «Δεν το λέει η καρδιά μου και γι’ αυτό θα γυρίσω στους δικούς μου και ό,τι αυτοί κι’ εγώ». Η συγκεκριμένη φράση με προβλημάτισε καθώς η λειτουργία που επιτελεί είναι εκφραστική και ο τρόπος που εκφράζεται είναι λαϊκός ελληνικός, γεγονός που κάνει την αντιστοιχία στην αγγλική γλώσσα δυσκολότερη. Προκειμένου να γίνει κατανοητό το συναίσθημά του ομιλούντος επέλεξα να αντιστοιχίσω την φράση «Δεν το λέει η καρδιά μου» με την αγγλική “I am not meant to do it”. Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος «θα γυρίσω στους δικούς μου και ό,τι αυτοί κι’ εγώ», η ελληνική έκφραση είναι αρκετά ελεύθερη, ωστόσο κατανοούμε, βάσει των συνθηκών που βρισκόντουσαν, πως αναφέρεται σε ζητήματα ζωής και θανάτου, οπότε η μετάφραση που επέλεξα, με πιο επεξηγηματικό στην αγγλική τρόπο είναι η εξής: “I am not meant to do it, and therefore I will return to my people and whatever happens to them shall happen to me”.

Αντίστοιχο παράδειγμα πιο ελεύθερης στα ελληνικά έκφρασης που θεώρησα σκόπιμη μια πιο δομημένη μετάφραση είναι στην ακριβώς επόμενη σελίδα η φράση «Όπου όλοι μας και αυτή». Το συγκεκριμένο σημείο αναφέρεται σε μια κοπέλα της οποίας η οικογένεια αρνήθηκε να την αφήσει να πάει στο βουνό. Το μετέφρασα ως: “Where all of us shall be, she shall be too”, προσπαθώντας, όπως και στο προηγούμενο σημείο, να διατηρήσω την εκφραστική λειτουργία των φράσεων καθιστώντας τις ωστόσο πλήρως κατανοητές στην αγγλική γλώσσα.

Ένας ακόμη προβληματισμός μου ήταν η απόδοση του όρου «φιλοσημιτισμός» (ο Αρχираβίνος τον γράφει «φιλοσιμιτισμό»). Ο φιλοσημιτισμός αναφέρεται σε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σεβασμό ή θαυμασμό προς τον εβραϊκό λαό, την εβραϊκή ιστορία ή ακόμα και τα εβραϊκά στερεότυπα. Συχνά χρησιμοποιείται με καλοπροαίρετο και θετικό τρόπο, και ορισμένοι αυτοπροσδιορίζονται ως «φιλοσημίτες» για να δηλώσουν τη στήριξή τους προς την εβραϊκή κοινότητα. Αυτή η στάση συνήθως δεν θεωρείται αντισημιτική. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο όρος χρησιμοποιείται για να «κανονικοποιήσει» ή να δικαιολογήσει στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους Εβραίους, όπως ότι είναι ικανοί στη διαχείριση χρημάτων ή έχουν ισχυρούς δεσμούς με πολιτικούς, μέσα ενημέρωσης και ηγετικές προσωπικότητες. Στην περίπτωση μας, και

θεωρώντας πως ο Αρχираβίνος Μπαρτζιλάι αναφέρεται στον όρο αυτό θετικά, επικροτώντας τη στάση των αντάρτικων οργανώσεων απέναντι στους ομόθησκούς του, και μη έχοντας κατά νου την έννοια της πολιτικής ορθότητας, επέλεξα να μεταφέρω τον όρο στα αγγλικά με την ακριβή ισοδυναμία του και όχι περιφραστικά, καθώς η επιστολή πρέπει να μεταφέρει τον λόγο του Αρχираβίνου όσο πιστότερα γίνεται, όπου αυτό είναι δυνατό.

Στο σημείο αυτό οφείλω να εξηγήσω την επιλογή μου να μεταφράσω το «Εβραίος/εβραϊκό» και το «Ισραηλίτης/ισραηλιτικό» (το τελευταίο συναντάται στις επιστολές του Αρχираβίνου) χρησιμοποιώντας την ίδια απόδοση και για τα δύο. Προς αποφυγήν πιθανής σύγχυσης επέλεξα το “Jew/ Jewish”, καθώς είναι πιο σωστή επιλογή όταν αναφερόμαστε σε άτομα που ανήκουν στην φυλή του Ιούδα ή γενικότερα στον εβραϊκό λαό μετά τη Βαβυλώνια εξορία, καθώς και σε όσους ακολουθούν τον Ιουδαϊσμό, κυρίως από την περίοδο του Δεύτερου Ναού και έπειτα. Από την άλλη, το “Israelite” είναι η κατάλληλη απόδοση όταν μιλάμε για τους απογόνους του Ιακώβ (ο οποίος μετέπειτα ονομάστηκε –από το Θεό –Ισραήλ) και τις 12 φυλές του Ισραήλ στην αρχαιότητα, ειδικά πριν από τη διάσπαση του βασιλείου και την εξορία στη Βαβυλώνα. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται κυρίως στην Παλαιά Διαθήκη για την περίοδο πριν την εξορία. Στο βιβλίο του Jason A. Staples με τίτλο “The Idea of Israel in Second Temple Judaism: A New Theory of People, Exile, and Israelite Identity” γίνεται ενδελεχής ανάλυση για τα παραπάνω. Συνοπτικοί ορισμοί στα αγγλικά μπορούν να βρεθούν στην εγκυκλοπαίδεια Britannica.

Τέλος, πραγματοποίησα μια μικρή αλλαγή αναφορικά με τα σημεία στίξης στην ενότητα που αναφέρεται στον Λουΐς Κοέν. Στο πρωτότυπο κείμενο συναντάται η πρόταση «Όλοι οι αντάρτες της περιοχής Παρνασσού - Γκιώνας - Οίτης, καθώς και ο λαός της περιοχής θυμούνται πάντα με αγάπη και το συναγωνιστή Λουΐ Κοέν (- Κρόνο-).» Στην αγγλική μετάφραση δεν θεώρησα την μεταφορά των παυλών εντός της παρένθεσης απαραίτητη, οπότε διατήρησα μόνο την παρένθεση: Louis Cohen (Kronos).

5. Βιβλιογραφικές Αναφορές

Natan, G. (2013). *Ντοκουμεντα*. (Μτφρ.:Ράλτσεβα, Ν.). Κομοτηνή: ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Munday, J. (2016). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 4η έκδοση. Routledge.

Staples, J. A. (2021). *The Idea of Israel in Second Temple Judaism: A New Theory of People, Exile, and Israelite Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

6. Ψηφιακές Πηγές

Floroae, D. (2009, July 22). “Chronicles” magazine. CHRONICLES - Central Jewish Council of Greece, coordinating body of the Jewish Communities of Greece. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://en.kis.gr/index.php/entypa/xronika> (Τελευταία πρόσβαση: 23-09-2024)

Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://tinyurl.com/2xat3hpt> (Τελευταία πρόσβαση: 15-09-2024)

Nord, C. (2014). *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained (1st ed.)*. Taylor & Francis Group. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://tinyurl.com/ms2xsvb5> (Τελευταία πρόσβαση: 3-07-2024)

Reiss, K., & Vermeer, H. J. (2014). *Towards a general theory of Translational Action: Skopos Theory explained* (C. Nord, Trans.; 1st ed.). Taylor and Francis. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://tinyurl.com/3c565m7w> (Τελευταία πρόσβαση: 25-08-2024)

Κελάνδριας, Π. (2023). Η πράξη της μετάφρασης. [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://tinyurl.com/sftaak2w> (Τελευταία πρόσβαση: 23-09-2024)

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024, September 11). *Israelite*. *Encyclopedia Britannica*. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://www.britannica.com/topic/Israelite> (Τελευταία πρόσβαση 15-09-2024)

Hertzberg, A. , Novak, . David , Pines, . Shlomo , Gaster, . Theodor H. , Greenberg, . Moshe , Dimitrovsky, . Haim Zalman , Vajda, . Georges , Baron, . Salo Wittmayer , Silberman, . Lou Hackett , Feldman, . Louis H. and Cohen, . Gerson D. (2024, September 23). Judaism. *Encyclopedia Britannica*. Διαθέσιμο στον ιστό: <https://www.britannica.com/topic/Judaism> (Τελευταία πρόσβαση 15-09-2024)